

Висновки. На умовах Creative Commons надається дозвіл на використання, серед іншого, але не обмежуючись, таких творів, як: проєкти фонду Вікіпедія, Вікіновини, матеріали Публічної наукової бібліотеки (Public Library of Science), Музика з архіву Jamendo, Конспекти Массачусетського технологічного інституту тощо.

Отже, ліцензійна форма використання творів в мережі Інтернет є ефективним механізмом забезпечення дотримання прав авторів та інших осіб, яким належать авторські права, а також механізмом, який дозволяє утримати баланс інтересів користувачів та правоволодільців.

Перспективними напрямками подальших наукових досліджень варто визначити вироблення наукових пропозицій та рекомендацій стосовно оптимізації положень чинного законодавства України з питань форми розпорядження правами на об'єкти авторського права на інших онлайн-платформах.

Список використаних джерел:

1. Category: Case Law – CC Wiki. URL: http://wiki.creativecommons.org/Category:Case_Law (дата звернення: 01.12.2020).
2. The Implementation, Application and Effects of the EU Directive on Copyright in the Information Society https://www.ceps.eu/system/files/SR120_0.pdf (дата звернення: 01.02.2020).
3. Про правову охорону комп'ютерних програм : директива від 14 травня 1991 р. № 91/250/ЄЕС.
4. Про гармонізацію окремих аспектів авторського права та суміжних прав в інформаційному суспільстві : директива від 22 травня 2001 р. № 2001/29/ЄС.
5. Жилинкова О.В. Реалізація прав інтелектуальної власності в Інтернеті за допомогою ліцензій Creative commons. URL: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3634> (дата звернення: 01.12.2020).

УДК 347.189

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.6-2.7>

ПОКРАСЬОН А.О., МАРТИНЮК К.М., БУЛКО Л.О.

**ПРАВО НА ІМ'Я ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ
ТА МОРАЛЬНИЙ АСПЕКТИ**

THE RIGHT TO THE NAME OF AN INDIVIDUAL: CIVIL AND MORAL ASPECTS

Стаття присвячена аналізу особистого немайнового права фізичної особи на ім'я. У статті надається характеристика імені як явища, що забезпечує соціальне буття особистості, наведені думки щодо ролі імені в житті людини.

У роботі проведений аналіз особистого немайнового права на ім'я фізичної особи крізь призму правових норм, принципу розумності та моралі. У статті наголошується на важливості дослідженого права для сучасної людини та безпеці, що можуть становити дивні та безглузді імена.

Автори досліджують юридичну природу права на ім'я, звертаючись до чинного українського законодавства, аналіз норм права дозволяє зробити висновок, що кожна особа має право на ім'я, а також, що особливо важливо в цьому дослідженні, право й обов'язок щодо надання імені новонародженій дитині, за загальним правилом, надається батькам.

© ПОКРАСЬОН А.О. – студентка II курсу (Інститут прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого)

© МАРТИНЮК К.М. – студентка II курсу (Інститут прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого)

© БУЛКО Л.О. – студентка II курсу (Інститут прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого)

У роботі звертається увага на проблему цілковитої свободи батьків у виборі імен дітям, яка інколи може мати згубний характер. Автори наголошують, що батьків треба обмежити у виборі безглузких і образливих імен відповідним нормативно-правовим актом. У статті вказується на недосконалість українського законодавства, яке, на відміну від закордонних зразків, не містить жодної заборони чи правила щодо надання імені дитині.

Робота містить посилання на думки науковців, що детально досліджували поставлене питання. Авторами наголошено, що в доктрині не існує єдиної позиції щодо права на ім'я та необхідності його часткового обмеження. Звертається увага на приклади обмеження такого права в закордонних країнах, деякі з яких містять «чорний список» імен або встановлені законом правила, виключно за якими батьки можуть давати ім'я дитині.

Для ілюстрації важливості права на ім'я та необхідності дотримання принципу розумності під час його вибору у статті надано приклад із рішення Європейського суду з прав людини, у якому останній визнав, що заборона державними органами називати особу безглуздим ім'ям не порушує право на приватне життя.

Автори наголошують на необхідності подальшого дослідження цього питання доктриною в аспекті створення правил чи заборон щодо імен фізичних осіб, які можна буде покласти в основу майбутнього закону чи підзаконного акта.

Ключові слова: право на ім'я, немайнові права, батьки, безглузді та образливі імена, принцип розумності.

The article is devoted to the analysis of the personal non-property right of an individual to a name. The article describes the name as a phenomenon that ensures the social existence of the individual, gives ideas about the role of the name in human life.

The paper analyzes the personal non-property right in the name of an individual through the prism of legal norms, the principle of reasonableness and morality. The article emphasizes the importance of the studied law for modern man and the dangers that can be strange and absurd names.

The authors study the legal nature of the right to a name, referring to the current Ukrainian legislation, the analysis of the law allows us to conclude that every person has the right to a name, and what is especially important in this study: the right and obligation to provide the name of the newborn child, as a general rule, is given to the parents.

The paper draws attention to the problem of complete freedom of parents in choosing names for children, which can sometimes be quite detrimental. The authors emphasize that parents should be limited in the choice of meaningless and offensive names by the relevant legal act. The article points out the imperfection of the Ukrainian legislation, which, unlike foreign models, does not contain any prohibitions or rules on naming a child.

The work contains references to the opinions of scientists who have studied the question in detail. The authors emphasize that there is no single position in the doctrine on the right to a name and the need for its partial restriction. Attention is drawn to examples of restrictions on such a right in foreign countries, some of which contain a “black list” of names or statutory rules only by which parents can name a child.

To illustrate the importance of the right to a name and the need to respect the principle of reasonableness in its choice, the article provides an example from the decision of the European Court of Human Rights, which recognized that the prohibition of public authorities to call a person a meaningless name does not violate the right to privacy.

The authors emphasize the need for further study of this issue by doctrine in terms of creating rules or prohibitions on the names of individuals, which can be used as a basis for a future law or bylaw.

Key words: right to name, inalienable rights, parents, stupid and offensive names, principle of reasonableness.

Вступ. Право на ім'я фізичної особи набуває все більшого значення в сучасному світі, часто воно стає основою особистого бренду, за яким особа стає знаменитою, а іноді – приводом для насмішок, образ та дискримінації. Кількість людей із незвичайними іменами зростає,

такий вияв творчості батьків жодним чином не обмежується в нашій державі, а тому назвати новонародженого Зеленським або Смітником – цілком законно. Принцип розумності не може впливати на диспозитивність у виборі батьками імені, а тому кількість зміни безглуздих імен на загальноприйнятті після досягнення особами відповідного віку вражає. Постає питання про доцільність обмеження права фізичної особи на ім'я в аспекті заборони батькам давати безглузді імена власним дітям.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз цивільно-правового та морального аспектів немайнового права фізичної особи на ім'я з огляду на зростання кількості «дивних» імен у демографічному реєстрі нашої держави.

Дослідженню проблеми права на ім'я присвячений значний науковий доробок таких учених, як: Р.О. Стефанчук, О.О. Рузакова, С.О. Сліпченко, І.Д. Софінська, Л.В. Ладочкіна.

Результати дослідження. Ім'я людини існує стільки, скільки й саме людство, воно виникло, щоб індивідуалізувати особу, виокремити її від інших, показати її статус чи призначення в конкретному суспільстві. Роль та призначення імені протягом усієї історії існування людства залишалися подібними, крім випадків, коли на певних історичних етапах імена відображали професії чи ремесла. Із плином часу ім'я трансформувалося в щось набагато більше, аніж просто слово, воно стало забезпечувати соціальне буття особи.

Мода на імена швидкоплинна та залежить від держави, традицій та епохи, однак натепер убачається ситуація, за якої батьки зловживають правом обрати своїй дитині ім'я, називають її Януковичем, Айфоном тощо. Постає питання про необхідність дослідження різних аспектів права на ім'я та з'ясування доцільності обмеження права батьків обирати дітям такі імена.

Варто розпочати із правового регулювання цього питання. Право на ім'я є особистим немайновим правом фізичної особи. Відповідно до ст. 294 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ), фізична особа має право на ім'я. Фізична особа має право на транскрибований запис її прізвища й імені відповідно до своєї національної традиції. Цивільний кодекс розуміє ім'я як сукупність трьох частин: власного імені, прізвища та по батькові [1]. В аспекті цього дослідження нас цікавитиме саме право на власне ім'я, надання якого делеговано батькам дитини.

Відповідно до ст. 146 Сімейного кодексу України ім'я дитини визначається за згодою батьків. Ім'я дитини, народженої жінкою, яка не перебуває у шлюбі, у разі відсутності добровільного визнання батьківства визначається матір'ю дитини. Дитині може бути дано не більше двох імен, якщо інше не впливає зі звичаю національної меншини, до якої належать мати і (або) батько. Спір між батьками щодо імені дитини може вирішуватися органом опіки та піклування або судом [2].

Право на ім'я передбачене в декількох міжнародних документах: у Загальній декларації прав людини 1948 р., Конвенції ООН про права дитини 1989 р., визначене воно і в конституціях багатьох держав світу, зокрема, Австрії (ст. 10 (7)), Ефіопії (ст. 36 (1в)), Ірландії (ст. 40 (3.2)), Італії (ст. 22), Норвегії (ст. 6 (4)), Португалії (ст. 26 (1)), Угорщини (ст. 29 (1)) тощо [3, с. 49].

Доктринальні позиції щодо тлумачення, ролі та важливості права на ім'я фізичної особи різняться. Деякі вчені вважають таке право абсолютним і таким, що не передбачає втручання, інші ж переконані, що варто обмежити батьків у виборі імені дитини.

С.О. Сліпченко вважає право на ім'я не квазіабсолютним, а абсолютним, виходить із того, що під ним варто розуміти правову можливість фізичної особи: володіти іменем, змінювати та використовувати його в усіх сферах своєї діяльності; вимагати від усіх інших осіб утримуватися від протиправного його використання; вирішувати всі питання, пов'язані з його використанням третіми особами [4, с. 42].

Р.О. Стефанчук стверджує, що органам реєстрації актів цивільного стану варто відмовляти батькам, що занадто проявляють свою фантазію у виборі майбутнього імені дитини. Науковець стверджує, що орган опіки та піклування, а також суд повинні звертати окрему увагу на батьків, що гоняться за «екзотикою» і називають дітей Адольфом, Іудою, Усамою Бен Ладеном, адже такі імена можуть зашкодити інтересам дитини. У реалізації такого права у такому разі, на думку автора, варто відмовляти на підставі принципу розумності (ст. 3 ЦКУ) [5, с. 88].

О.О. Рузакова наголошує, що основні причини того, чому батьки називають дітей дивними або безглуздими іменами, полягають або в бажанні виділити дитину, надати їй якоїсь винятковості, однак із таким психологічним навантаженням не кожна дитина може впоратися, за статистикою, приблизно 78% дітей страждають від незвичайних імен, або батьки хочуть потішити своє самолюбство, або просто не замислюються про долю дитини. Також авторка наголошує, що необхідно розмежовувати проблему використання в іменах символів, що не є літерами,

нецензурних слів, що абсолютно неприпустимо й однозначно прирікає дитину на страждання, незвичність, нестандартність імен може як сприятливо вплинути на життя дитини, так і навпаки [6, с. 89].

Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) неодноразово висловлював свою позицію щодо питань втручання органів державної влади у приватне життя шляхом заборони називати дітей тим чи іншим чином. Дуже показову справу у своєму дослідженні наводить І.Д. Софінська. У рішенні ЄСПЛ у справі “Guillot v. France” (1996 р.) встановлено, що втручання держави у приватне та сімейне життя було легітимним і відповідало інтересу дитини. Батьки дитини, громадяни Франції, хотіли зареєструвати ім'я своїй новонародженій доньці Фльор де Марі, Армін, Анжель (Fleur de Marie, Armine, Angèle). Бажане для батьків ім'я дитини є іменем літературного персонажа новели Ежена Сю «Паризькі таємниці» 1843 р. Відповідні органи держави відмовилися зареєструвати перше ім'я дитини, оскільки воно не передбачене в жодному календарі та не відповідає правилам написання і реєстрації імен у Франції (дитина – громадянка Франції). ЄСПЛ вирішив, хоча ст. 8 Конвенції може бути використана як підстава для прийняття цієї справи, але право на повагу до приватного та сімейного життя, передбачене нею, не було порушене органами публічної влади Франції [3, с. 49–50].

Батьки почали надавати дітям дивні імена ще до появи Дарт Вейдера чи Бетмена, така поведінка не обмежується лише нашою державою чи іншими пострадянськими. Подібна ситуація вже виникала у 20–30 рр. ХХ ст., коли дітям давали імена, пов'язані із Жовтневою революцією і її вождями (Октябриня, Ноябриня, Даздраперма (скорочення гасла «Да здравствует первое мая!»), Кім (скорочення назви організації – Комуністичний інтернаціонал молоді), Владлен (скорочення ім'я Володимир Ленін) тощо). І в закордонних країнах батьки бажають бути оригінальними. Так, у США жителі штату Оклахома назвали дочок Окла і Хома, є також Хонда, Тойота, Ягуар та Датсон. В Іспанії є Batman Supaman, у Данії – Бенсон і Хеджіз (для пари близнюків, на честь сигаретного бренду), Намбер 16 Бас Шелгер («Стоянка автобуса № 16») [7, с. 78].

Існування дивних або таких імен, що можуть зашкодити майбутньому дитини, у деяких країнах світу суттєво обмежується, на відміну від нашої держави, де законами та підзаконними актами жодних обмежень щодо вибору імені дитини не встановлено. Зокрема, у Франції заборонили називати дітей «Нутелла» та «Полуниця», оскільки це може призвести до знущань і глузувань із боку однолітків. В Ісландії перевіряють, чи нове ім'я відповідає народним традиціям. У мексиканському штаті Сонора зібрали вже понад 60 імен, які не можна давати дитині [8].

У Саудівській Аравії заборонені імена, пов'язані з релігією: Ангел, Демон, Мадонна і Пророк. Проте в деяких країнах Європи, серед яких Німеччина і Швейцарія, називати дитину Гудою або Люцифером теж не дозволяється. А в інших державах офіційно заборонено називати дітей іменами вигаданих героїв. Наприклад, у Мексиці назвати сина Бетменом, Термінатором або Гаррі Поттером більше не вийде, хоча просте ім'я Гаррі не заборонено [9].

Залишається незрозумілим, чому Україна продовжує забезпечувати таку повну свободу у виборі імені, адже велика кількість дітей в Україні потерпають або в майбутньому будуть потерпати від того, що батьки дали їм ім'я Люстра, Золушка, або, беручи участь в розіграші новенького телефону, назвали дитину Айфон-Десять. Політичні та громадські діячі, науковці продовжують бити на сполох, наголошують, що дивні чи безглузді імена можуть значно зашкодити дитині, а тому варто ухвалити відповідний нормативний акт, що заборонятиме таку батьківську фантазію. Нині цього не зроблено, попри обіцянки рухатися у цьому напрямі різних можновладців, зокрема й дитячого омбудсмена Миколи Кулеби.

Наша позиція щодо абсолютності права на ім'я виходить з того, що варто розрізняти право на ім'я фізичної особи, яким вона розпоряджається сама, та те, яке за неї реалізують батьки при народженні. Батьки як законні представники уповноважені обрати ім'я власній дитині, у даному разі, на нашу думку, не може йтися про вибір будь-якого імені, адже коли реалізують таке право, яке водночас, до речі, є й обов'язком, останні повинні діяти в інтересах дитини, тобто враховувати всі ризики щодо майбутнього імені. З огляду на це право батьків обирати ім'я своїй дитині має ґрунтуватися на здоровому глузді та принципі розумності, однак багато батьків, попри це, дають імена, які виглядають безглуздо, а іноді й смішно. Це спричиняє необхідність обмеження творчості батьків у виборі імені, якого, на жаль, у правовому полі нашої держави поки немає.

Якщо говорити про інший аспект права на імені, тобто вибір конкретною особою свого власного імені, то тут особа, що досягла певного віку, має абсолютний розсуд щодо власного імені, адже повинна зберігатися єдність волі та волевиявлення, а також розуміння наслідків такої діяльності.

Необхідною та важливою, з огляду на зазначене вище, є процедура зміни власного імені. Право на зміну імені передбачене ст. 295 Цивільного кодексу України та Порядком розгляду заяв про зміну імені (прізвища, власного імені, по батькові) фізичної особи, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 11 липня 2007 р. № 915.

Ім'я, надане дитині, послужить для неї ідентифікатором майбутнього підліткового чи дорослого життя. Під час вибору імені батьки повинні враховувати як правові, так і моральні аспекти, зважати на поняття людської гідності та не прирікати власну дитину на страждання, жарти, образи, із якими вона може зіткнутися в українському, далеко не ідеальному та не толерантному, суспільстві. Процедура зміни імені спричинить зміну низки документів як у самої фізичної особи, так і в її рідних, у школі або на роботі, у будинкових книгах. Важко уявити, як може житись дитині з неависним дивним ім'ям, яке дали її батьки, щоб виділити її серед інших. Не можна сперечатися з необхідністю не лише морально-ціннісного, а й цивільно-правового осмислення цього питання, що включає в себе нагальну необхідність у майбутньому врегулювання питання обмеження вибору батьками імен. Таким чином наша держава зможе ще з народження захищати право на гідність новонародженої людини, не дозволяти батькам називати її словами, що можуть зашкодити її майбутньому, виходячи із принципу розумності.

Висновки. Право на ім'я – це особисте немайнове право, що закріплено Цивільним кодексом України та забезпечує ідентифікацію особи в суспільстві. Право на ім'я має давню історію та традиції, однак натепер багато держав світу, зокрема і наша, зіткнулися із проблемою абсолютної свободи батьків щодо вибору імен власним дітям. Попри те, що вони повинні діяти в інтересах власної дитини, часто батьки дають дітям дивакуваті, а то й зовсім безглузді імена, які можуть зашкодити їхньому майбутньому. Є нагальна необхідність у врегулюванні цього питання шляхом видання нормативного акта, який би встановлював обмеження щодо вибору імен, тим самим захищав права новонароджених від занадто бурхливої фантазії їхніх батьків. Подальші наукові доробки із цього питання є актуальними та необхідними, зокрема в аспекті виокремлення доктринами можливих правил чи заборон щодо надання імен дітям.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435–IV. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 12.01.2021).
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947–III. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення: 12.01.2021).
3. Софінська І.Д. Право на ім'я у рішеннях Європейського суду з прав людини. *Соціологія права*. 2017. С. 48–52.
4. Сліпченко С.О. Щодо абсолютності права на ім'я фізичної особи. *Юрист України*. 2012. № № 1–2. С. 41–45.
5. Стефанчук Р.О. Право на ім'я. *Університетські наукові записки*. 2005. № № 1–2. С. 83–97.
6. Рузакова О.А. Право ребенка на достойное имя: современные проблемы, вопросы совершенствования российского законодательства. *Актуальные проблемы российского права*. 2017. № 5 (78). С. 87–91.
7. Ладочкина Л.В. Право и обязанность родителей дать имя ребенку. *Вестник Саратовской государственной юридической академии*. 2016. № 3 (110). С. 76–78.
8. Якими іменами називають дітей? *Освіторія*. URL: <https://osvitoria.media/experience/yakumu-imenamy-nazyvayut-ditej/> (дата звернення: 12.01.2021).
9. Безглузді імена, які майже у всіх викликають здивування (Крім батьків, які їх обрали). URL: <https://social.org.ua/8951-bezgluzdi-imena-yaki-mayzhe-u-vsikh-viklikayut-zdivuvannya-krim-batkiv-yaki-yikh-obrali.html> (дата звернення: 12.01.2021).